

onafhankelijk muziektijdschrift · nummer 2 – 2019 · prijs € 12,50

de nieuwe muze

Aeham Ahmad

Daniel Barenboim

Piano Festival Nino Gvetadze

Marc Bouchkov

Ed Spanjaard

— tekst: Niels van der Horst —

In 2001 publiceerde cardioloog Pim van Lommel in het gerenommeerde medische tijdschrift *The Lancet* over zijn onderzoek naar bijna-doodervaringen (BDE) bij 344 Nederlandse patiënten. Tijdens een hartstilstand in het ziekenhuis hadden 62 van hen een BDE gehad. Van Lommels onderzoek trok wereldwijd de aandacht en leidde tot zijn boek *Eindeloos Bewustzijn*, dat de cardioloog even veel voorstanders als tegenstanders opleverde. Componist en saxofonist Peter Vigh raakte er door gefascineerd en schreef naar aanleiding van Van Lommels boek zijn *Totaliter Aliter*, dat op 3 april wordt uitgevoerd in Muziekgebouw Eindhoven en op 4 april in het Concertgebouw in Amsterdam.

Heimwee naar het hiernamaals

Afterlife

Als je hiernamaals in het Engels opzoekt, zie je dat de Britten ongeveer hetzelfde omgaan met dit begrip als wij: 'hereafter'. Het is zelfs nog wat directer, het hierna. Je kan je afvragen of onze toevoeging 'maals' wel iets toevoegt, maar het zij zo. Ook kom je 'afterlife' tegen. Dit woord herbergt onmiskenbaar de religieuze inslag van de diersoort mens. Kennelijk is er leven na de dood! De Duitsers houden het iets vager en spreken van 'Jenseits', wat je kan vertalen als 'de andere kant'. Op zich zit daar een lichte referentie naar ons leven in aangezien het tegenover deze - onze - kant wordt geplaatst.

Het leven na de dood wordt zowel door een grote groep geloofd, als door een grote groep weggezet als totale onzin. Het is volgens laatste groep onbewijsbaar en betreft een construct om de eenmaligheid en zelfs zinloosheid van ons bestaan te maskeren. Zijn de gelovers onder ons te blije mensen die de keiharde waarheid verdoezelen door op de knieën te gaan voor iets onzichtbaars? Of zijn de verwerpers te cynisch en blind om de schoonheid van de natuur en het leven niet toe te durven dichten aan iets overkoepelends dat groter en schoner is dan wij?

Cardioloog en zijn onderzoek

Bijna-doodervaringen en de verhalen erover zijn van alle tijden. Wat gebeurt er met mensen die op het randje balanceren? Hun lichaam ligt roerloos in een ziekenhuis, maar er zijn niettemin niet direct logische constanten aan te geven in de verhalen die ze vertellen na hun ontwaken. Cardioloog Pim van Lommel kreeg veel te maken met dit type verhalen. Sommige patiënten die het net hadden gered, spraken over een fel wit licht, boven je lichaam zweven, het ontmoeten van overleden bekenden en de bijna iconische tunnel met licht aan het eind. Van Lommel deed onderzoek naar het fenomeen en publiceerde in 2001 in het vermaarde medische tijdschrift *The Lancet* de bevindingen. In 2008 verscheen zijn boek *Eindeloos Bewustzijn* over het onderwerp en in 2011 volgde zelfs een film. Zijn onderzoek had internationale impact, het boek werd een bestseller.

Van de 344 mensen die een hartstilstand hadden overleefd, gaf 18% (62 patiënten) aan een bijna-doodervaring te hebben meegemaakt. Zijn onderzoek toonde aan dat het een authentieke ervaring betreft, die niet is te herleiden tot wanen, fantasie of de gevolgen van een tekort aan zuurstof. Volgens Van Lommel is de huidige medische maar ook gedragswetenschappelijke visie op de relatie tussen hersenen en bewustzijn te beperkt om het fenomeen te verklaren. Zijn onderzoek biedt aanknopingspunten om aan te nemen dat ons bewustzijn niet altijd parallel loopt met onze hersenactiviteiten. Het kan ook los van ons lichaam worden ervaren.

Inspiratie

Peter Vigh (spreek uit als Vogue maar dan met 'ie'-klank) kreeg vijf jaar geleden het boek onder ogen en raakte

gefascineerd door het onderwerp. De eenendertigjarige toonkunstenaar uit Hilversum beviel het wetenschappelijke karakter ervan, waardoor het onderwerp allesbehalve zweverig onder het voetlicht kwam. Geïnteresseerd geraakt zocht en vond hij ook vele YouTube-filmpjes van mensen over hun ervaringen hiermee. Al met al was de inspiratie daar en componeerde hij een groot werk over het fenomeen: *Totaliter Aliter* (Latijn voor 'totaal anders'). Vigh koos voor een aparte bezetting met het ensemble Black Pencil – bestaande uit blokfluit, panfluit, altviool, accordeon en slagwerk – en het jonge geluid van het Nationaal Vrouwen Jeugdkoor. Hiermee had hij de ingrediënten in handen om de elementen van de beschreven bijna-doodervaringen in muziek om te zetten.

Componist

Peter Vigh is een hedendaags componist en saxofonist. Zelf geeft hij aan dat zijn muziek zich kenmerkt door het zoeken naar kleur, klanken en mengvormen van klanken. Ook nieuwe kleuren die niet te schilderen zijn. Op zijn website staat dat zijn composities '(...) een mix van poëtische klankconstellaties, energieke grooves en vervreemdende hilariteit zijn.' Verder speelt hij graag met tijd middels acceleraties en deceleraties binnen zijn muziek. Hij houdt ervan zijn publiek mee te nemen naar een wereld vol klanken, die als dienaren van de verbeelding de toehoorder inspireren. Vigh's composities werden door verscheidene jury's bekroond. Zo won hij het Prinses Christina Concours en de compositiewedstrijd van de vsv-poëzieprijs. Sinds 2008 maakt hij onderdeel uit van het door hem opgerichte Berlage Saxophone Quartet, waarmee hij ook succesvol was en prijzen won. Vighs interpretatie van de nawereldlijke avonturen kreeg inmiddels ook al mooie kritieken: 'Van onaardse schoonheid was *Totaliter Aliter*' (Brabants Dagblad), '(...) overtuigde door zijn verassingseffecten en ideeënrijkdom' (NRC Handelsblad).

Totaliter Aliter

Die kritieken in de kranten – naar aanleiding van de première afgelopen november in Den Bosch – komen niet uit de lucht vallen. Vigh zoekt graag naar nieuwe invalshoeken en ideeën binnen de geboden mogelijkheden. Over *Totaliter Aliter* vertelt hij: 'Met alle beschikbare elementen: een koor, blokfluit, panfluit, accordeon, altviool slagwerk en ook nog een koor, had ik oneindig veel mogelijkheden. In het derde deel maak ik bijvoorbeeld gebruik van pizzicato en 'slap' op de panfluit om maar iets

te noemen.' Hij legt uit dat 'slap' het maken van klak- of plopgeluidjes met de tong in de panfluit betreft. 'Dat soort geluiden met elkaar mengen kan voor mij een statisch startpunt creëren van waaruit ik een muzikale trip kan gaan maken.' De reis in *Totaliter Aliter* laat zich in vogelvlucht als volgt omschrijven:

Na de zang van 'Ik was daar' schiet je weg in een stilte die wordt onderbroken door vreemde klankobjecten, waarna je gaat hangen en zweven boven je lichaam en uitreedt om via de tunnel naar het licht te gaan. Via de oneindigheid van in elkaar grijpende glissando's (het langzaam glijden van de ene naar de andere toon) opnieuw het licht, dan ineens angst en chaos, nog een keer het licht om vervolgens via een slagwerksolo met elektronica terug te keren naar de aarde. Een terugkeer met een roeping maar ook met de heimwee naar het oorverdovende licht en oogverblindende klanken.

Ander universum

Vigh houdt van concrete uitgangspunten. Daarom beviel het wetenschappelijke karakter van het boek van Van Lommel hem ook. Tijdens het lezen van *Eindeloos bewustzijn* kwam het beeld naar boven van een ander universum. 'Ik las over een onbeschrijflijk licht en niet te duiden geuren en kleuren. We zijn geneigd alles in beelden te vatten, maar met muziek kan je een publiek juist helemaal in een andere wereld trekken. Muziek en geluid zitten helemaal om je heen; de vibraties voel je. En bij muziek kan je als toehoorder het verhaal ook nog eens met je eigen beelden afmaken.'

Tijdens het creatieproces werd ook geopperd om begeleidende beelden in te zetten. Toch zag hij daarvan af om de vrijheid van het publiek om de ervaring zich eigen te maken, intact te laten. De wens om te verwonderen binnen zijn muziek en klankencomposities vond in de optekening van de bijna-doodervaringen een ideaal onderwerp. 'Ik wil graag een ruimte creëren waarin je gevoeligheid krijgt voor klank. In deel vier bouw ik op een gegeven moment enorm op, het gaat dan over de tunnel en dat je via allerlei kleuren naar het licht komt. Het gaat ook steeds sneller, alsof je in een draaikolk te recht komt. Op het hoogtepunt stopt het, en dan hoor je alleen het koor dat een f-majeur akkoord neuriet. In de stilte weet je dan niet helemaal zeker of je het goed hoort. Elke keer die verwondering en verrassing vinden en de mensen meenemen, is wat ik in mijn werk altijd nastreef.'

In zijn compositie gebruikt hij een aantal klanken, woorden en korte zinnen die gezongen worden door het koor. 'Ja, die heb ik

gedestilleerd uit de verslagen in *Eindeloos bewustzijn* en de YouTube-filmpjes. Het werk begint en eindigt bijvoorbeeld met 'Ik was daar'. Dat is een zinnetje van iemand die probeert te beschrijven hoe het tijdens diens trip was maar niet verder komt dan 'ik was daar'. Mensen moeten overmand door emoties echt zoeken naar woorden om die ervaring enigszins te kunnen beschrijven.' Door de veelheid aan verslagen en filmpjes ontstaat er ondanks deze drempels toch een heel duidelijk en consistent beeld. Ook losse woorden als 'hangen' en 'zweven' gebruikt de componist om al schetsend kleine brokjes inspiratie te voeden aan het publiek, wiens fantasie op deze wijze partner wordt van de gehele uitvoering.

Titel en cyclus

Totaliter Aliter betekent 'totaal anders'. Het komt uit een middeleeuws verhaal over twee monniken die vaak spraken over de hemel en het leven na de dood. Ze legden hun ideeën aan elkaar voor en bespraken die. De vrienden spraken af dat wanneer een van hen zou overlijden, hij de ander in een droom zou bezoeken om te vertellen hoe het er na de dood aan toe ging. Aldus geschiedde, de overlever werd inderdaad bezocht in zijn droom maar kreeg niet zozeer een beschrijving van zijn vriend aan de andere kant. Hij moest het doen met twee woorden: *Totaliter Aliter*. Totaal anders. 'En precies dát wil ik ook zeggen in de muziek', benadrukt Vigh, 'Dat het om een totaal ander universum gaat. Overigens is dit het slotstuk van een cyclus die ik ooit was gestart over eindeloosheid en de vormbaarheid van tijd en ruimte. De titel *Eindeloos bewustzijn* trok me in dat verband ook aan.'

Taboe, religie en communisme

'Wat me gedurende de ontwikkeling van het stuk is opgevallen, is dat mensen het geen makkelijk onderwerp vinden om over te spreken. Ze voelen al snel dat ze voor gek worden verklaard. De ingang die Pim van Lommel hanteert als cardioloog is heel beschrijvend. Hij komt er gaandeweg achter dat er iets is. Als je een hartstilstand hebt en je hersenfuncties vallen uit, kan er volgens het westerse denken geen bewustzijn zijn aangezien we die functies ook toeschrijven aan de hersenen. Dat conflicterende gegeven is voor velen ontregelend. Zelf vind ik de handvatten die Van Lommel biedt om daar meer zicht op te krijgen prettig. Alhoewel er natuurlijk ook weer genoeg wetenschappers zijn die Van Lommel hebben aangevallen.'

Het onderwerp past ook bij de van huis uit religieus geïnteresseerde Vigh. 'Mijn vader was priester, verliet de kerk en op die manier heb ik een soort religieuze maar vrije opvoeding gehad. Hij was Hongaar en via de infiltrerende invloeden van het communisme op het geloof, voelde hij zich vleugellam en stapte uit zijn functie. Zodoende was het religieuze karakter van mijn opvoeding buiten het kader van de kerk om. Wat Van Lommel biedt, valt ook buiten die begrenzing. Ook in zijn kennissenkring bleken ineens verhalen naar voren te komen over eigen ervaringen. Hij vermoedde dat omdat hij het onderwerp aankaartte, dit hen net het zetje gaf om dit ineens wel te delen.'

Een prachtig compliment kreeg Vigh van een vrouw in Utrecht die na het concert geëmotioneerd aangaf dat ze weer even terug was geweest: 'Ik heb geleerd dat er iets is wat ons allemaal verbindt en wat de religie ontstijgt. Hoewel religie om begrijpelijke redenen deels is weggefallen, bood het ook een aanleiding om aan zingeving te doen. Van Lommels boek inspireerde me om er in die lijn iets mee te doen.'

INFO

www.petervigh.com/index/compositions/vocal/totaliter-aliter/

UITVOERINGEN

Op 3 en 4 april wordt *Totaliter Aliter* gespeeld in Eindhoven en Amsterdam als onderdeel van de serie Scherpendenkers. Prominenten uit de wetenschap, literatuur en kunst geven lezingen over actuele onderwerpen die door musici en ensembles met recente muziek worden ingekleurd. Zo ontstaat een inspirerend samenspel tussen wetenschapper en kunstenaar.

VERENIGING VOOR
PIANOTECHNICI
NEDERLAND

De Vereniging voor Pianotechnici Nederland (VvPN) streeft naar een hoogwaardige kwaliteit van dienstverlening en vakbekwaamheid van pianostemmers en pianotechnici in Nederland en Vlaanderen.

De vereniging organiseert seminars en workshops voor de leden om hun kennis en vaardigheden te vergroten.

Ook hebben veel leden het keurmerk CPT (certified piano tuner) behaald waarmee zij aantoonbaar voldoen aan internationale normen over het stemmen van piano's en vleugels.

Daarnaast ondersteunt de VvPN de opleiding pianotechniek te Amsterdam waardoor er ieder jaar voldoende vakbekwame stemmers u van dienst kunnen zijn.

Op www.vvpn.nl treft u de zoekmachine aan waarmee u een VvPN-stemmer bij u in de buurt kunt vinden.

www.vvpn.nl